

קבענו חברותא!

סיפור הפחיים

אספמיה

עיון והעמקה בסוגיות
מתוך פרק המניח וסדרת

סולמות
יהדות • חינוך • חוויה
תשפ"ב

מבית רצים לגמרא לנוער

רצים לגמרא לנוער

שירה וכל משפחת פלברט, תודה על:

* העשייה שרוממה את ילדי ישראל

* פיתוח כלים לקידום לימוד התורה של תשב"ר

* סיוע משמעותי לעמותות סולמות ולאופק. בכישרון רב מכל הלב.

שתזכו יחד לשמחה ולנחת, ולהמשך עשייה ברוכה.

הרב יוסף צבי רימון וכל צוות סולמות ולאופק.

כתיבה: אביעד ברטוב

תודות

לרב יוסף צבי רימון ולחברי כולל אחדות ומרדכי במרכז האקדמי לב.

הוצאת מתיבתא על תצלום דפי הגמרא

.....

תמוז תשפ"ב

לעילוי נשמת

יהודית בת משה ושמחה נחמה ז"ל
מוקדש על ידי יוסף ולילך גיטלר הי"ו

In loving memory of Julia Koschitzky z"l
Leelah and Joseph Gitler and family

מטרת דפי הלימוד שלפניכם היא להעמיק את הלימוד בסוגיות המופיעות בסרטי רצים לגמרא. בכל אחד מן הדפים תמצאו:

1. **סיפור מהחיים - סיפור שבו מופיע 'ויכוח' בין שני צדדים. במהלך הלימוד נקבל כלים להכריע מה הדין בכל סיפור.**

2. **מקורות ללימוד - בכל אחד מן המקורות תמצאו סדרה של שאלות מכוונות שבאמצעותן תוכלו לחלץ עקרונות להכרעה בוויכוח המופיע ב"סיפור מהחיים".**

3. **מקורות להרחבה - למי שמעוניין להעמיק עוד קצת בשאלה.**

זמן הלימוד המומלץ לכל חברותא הוא כ-35 דק'. רוצים לדעת כיצד כל המקורות שלמדתם מתחברים למהלך אחד ולהכרעה בסוגיה?

סביר להניח שקיימות מספר סוגיות שבאמצעותן ניתן להכריע בכל אחד מן הסיפורים שלפנינו. מטרתנו בלימוד זה היא לתת ערוץ אחד אפשרי להכרעה. נשמח לשמוע על עוד כיוונים אפשריים, בכתובת bartov@sulamot.org

לעמ' באתר שבו נשים את
ההקלטות של כל הסיכומים <<

עין משפט
גר מצודה

58227

במסורת הש"ס
עם הוספות

גליון הש"ס

נחלות וציונים

לעזי רש"י

ליקוטי דש"י

הרעיון נלקח מ-4.0.0 של
הספר המקורי.

6

איתמר כבר שנים רבות מתקשה בלימודיו בישיבה התיכונית. בעקבות כך הוא גם מרגיש קצת לא מחובר חברתית, ולאחרונה אף קצת הידרדר מבחינה דתית. ראש הישיבה קרא לאיתמר לשיחת הבהרה והודיע לו כי כיוון שהוא מתרשל בלימוד מקצועות הקודש ובקיום מצוות בכלל, בשנה הבאה הוא לא יוכל להמשיך ללמוד בישיבה.

הוריו של איתמר מאוד מודאגים מהמצב. הם פונים לראש הישיבה ומתחננים שייתן לאיתמר עוד צ'אנס ויאפשר לו ללמוד בישיבה שנה נוספת. האם הם יכולים לדרוש זאת מהרב?

פתיחה

ניתן לגשת אל הדיון בשאלה העומדת לפנינו דרך מספר סוגיות. אנו בחרנו לעיין בסוגיית 'סלקוהו לשומר הפתח' (ברכות כח.) העוסקת בתנאי הסף לקבלת תלמיד לבית המדרש.

מקור 1 | האם ניתן להכניס ללימודים תלמיד 'שאינ תוכו כברו'?

בגמרא שלפנינו מסופר על סילוק שומר הפתח מבית המדרש. שומר הפתח היה אחראי לבדוק האם התלמיד ראוי ללמוד במוסד, ובשפת הגמרא – 'האם תוכו כברו', כלומר – האם התנהגותו של התלמיד כלפי חוץ הולמת את עולמו הפנימי.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד א

תנא; אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאינ תוכו כברו – לא יכנס לבית המדרש. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי.

אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן,

חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי;

וחד אמר: שבע מאה ספסלי.

הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל, אמר: דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל. אחזו ליה בחלמיה חצבי חירי דמליין קטמא {הראו לו בחלום כדים לבנים מלאים עפר}. ולא היא, ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה {הראו לו את חלום זה כדי ליישב את לבו}.

מה הייתה שיטתו של ר"ג בקבלת תלמידים, והאם שיטה זו הצליחה?
כיצד ידע השומר בפתח האם תוכו של כל תלמיד כבדו? (תשובה מעניינת נמצאת במקור הבא)

מקור 2 | כיצד בודקים האם תוכו כבדו?

(1) שמעתי בשם הרבי מקוצק ז"ל ששאל מנין ידע השומר מיהו תלמיד שתוכו כבדו, ומה היתה בחינתו שבחן את התלמידים ע"מ לודא? ואמר: שהשומר לא נתן לשום תלמיד להכנס לבית המדרש. אלא תלמיד שאין תוכו כבדו, ראה שמכבידים עליו אח הכניסה ללמוד, נמנע והלך לו. אולם תלמיד שתוכו כבדו התאמץ ועשה תחבולות שונות כדי לזכות להכנס ללמוד תורה וזכה בסופו להכנס לבית המדרש. וזה היה סימן שתוכו כבדו במציאותו ודפח"ח.

1. ע"פ הסיפור שמובא משמו של הרבי מקוצק מה הייתה שיטת הבדיקה?

2. האם שיטת בדיקה זו יכולה לסייע גם לראש הישיבה?

מקור 3 | מהי פסיקת ההלכה בנושא קבלת תלמיד שאין הגון

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה א
אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים: כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקולים שנאמר כצדור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד

3. האם לתלמיד 'שאינו הגון' יש פתרון למסגרת לימודים?

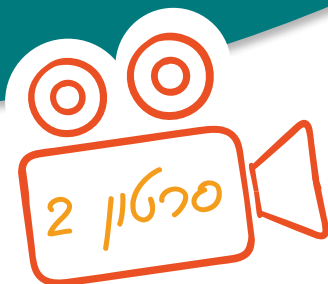
4. האם לאור דברי הרמב"ם תוכלו לתת עצה לראש הישיבה?

מקורות /הרחבה

בשאלה האם מותר לסלק תלמיד שאינו הגון לאחר קבלתו למוסד חינוכי, ישנם מקורות רבים וראו ב"ב כא. א"ר רב... לחבריה. ומה קורה שתלמיד זה מפריע לתלמידים אחרים- ראו מענהו של הרב יצחק הוטנר לרב משה צבי נריה.

אפיקים בנגב - הרב משה צבי נריה

האם יש לסלק ממוסד ילד המקלקל אחרים, כשיודעים אנו שבכרח יתקלקל יותר מאשר בשדותנו כאן? תשובה: (בתקיפות) ודאי. אף אם אדע שמחר ילך להתנצר אסלקנו. אין לנו זכות להשתמש בנשמות של שאר הבחורים, כדי להדים את נפש הבחור הזה - "אין אנו בעלי בתים על נשמות השאד". אם איננו מקלקל אחרים אז אף שיהיה הגרוע ביותר לא אסלקנו. אני אטפל בו אדבר אשוחח ארד עמו לכל "הטומאה והגהינוס שלו", אך רק אני. אבל אם הדבר פוגע באחרים, כאן אסור להשאירו.

אייפון או סמארטפון

איתמר ראה מודעה למכירת פלאפון ב-300 ש"ח. הוא התקשר למוכר, רכש את הפלאפון וציפה בקוצר רוח להגעת המשלוח לביתו. כאשר המכשיר הגיע לידו, איתמר גילה לתדהמתו כי המכשיר שרכש הוא 'מכשיר טיפשי', ללא מצלמה איכותית ועם אפשרות מאוד מצומצמת להתקנת אפליקציות.

איתמר דורש את כספו חזרה, ואילו המוכר טען כי רוב העולם מכנה גם מכשירים טיפשים בשם "פלאפון", לכן אין לבטל את העסקה.

מי צודק ?

פתיחה

כאשר מתעורר ספק בדיני ממונות. הכלל המרכזי הוא "המוציא מחברו עליו הראיה". כלומר, הצד במשפט שטוען כי 'מגיע לו', צריך להביא 'ראיה' - הוכחה לטענתו. בלימוד שלנו היום נעסוק בשאלה האם 'רוב' - כלומר, טענה כי רוב אנשים עושים דבר מסוים - היא טענה טובה.

למשל: האם הטענה שרוב האנשים קוראים לכל מכשיר חכם 'אייפון', גם אם הוא אינו מתוצרת חברת אפל, היא טענה טובה.

מקור 1 | האם ניתן לסמוך על רוב כאשר הטעות מתגלה לאחר מכירה?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף מו עמוד א

המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן,

... רב אמר: הרי זה מקח טעות, זיל בתר רובא, ורובא דאינשי לרדיא (חרישה) הוא דזבני

(קונים);

ושמואל אמר: יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך.

ולא אזלינן בתר רובא (ולא הולכים אחר הרוב)? כי אזלינן בתר רובא - באיסורא (בדיני

איסור והיתר), אבל בממונא (בדיני ממונות) לא אזלינן בתר רובא, אלא המוציא מחבירו עליו

הראיה...

במקור שלפניכם דנה הגמרא במקרה הבא: אדם קנה מחברו שור, ולאחר המכירה התברר לקונה שהשור 'נגחן' ולכן יש לשוחטו (בעל חיים נגחן חייב מיתה). כעת דורש הקונה מהמוכר את כספו בחזרה, שכן הוא לא קנה שור לסטייקים אלא שור לחרישה (שור לחרישה שווה הרבה יותר).

רב ושמואל נחלקו מה הדין במקרה זה.

1. **לדעת מי הקונה יכול לדרוש את כספו חזרה? ומה טעמו?**

2. **מה טעמו של מי שסבור כי הקונה אינו יכול לבטל את העסקה?**

מקור 2 | האם כאשר יש לנו ספק בדיני ממונות לא משתמשים ברוב?

תוספות מסכת סנהדרין דף ג עמוד ב

תימה...קאמר שמואל דאין הולכים בממון אחר הרוב ואמאי לא?

...דהא בריש פרק סורר ומורה (לקמן דף סט.) משמע דבכל דוכתא אזלינן בתר רובא בדיני

נפשות וצ"ל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא הלכך לא סמכינן אהך רובא בדיני

ממונות.

במקור זה בעלי התוספות תוהים על הכלל 'אין הולכים בממון אחר הרוב': הרי רוב הוא כלי ברור למקרים של ספק, וניתן להשתמש בו אפילו בדיני נפשות. =

למשל: הגמרא במסכת חולין (יא:) מביאה את שאלתו של רב מרי על הפסוק: "מכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כב). אם אדם היכה את האישה שהולידה אותו - אין כל ספק שהוא היכה את אמו, וניתן אפוא להענישו על כך. אולם אם אדם היכה את אביו - לכאורה עולה השאלה מהיכן אנו יודעים שאדם זה אכן אביו. הגמרא מסבירה שהידיעה שאדם הוא אביו של בנו מבוססת על רוב, שכן כאשר לזוג נשוי נולד ילד - ברוב המקרים הילד הוא בנו של האב, ולא של אדם אחר. הרי לנו שרוב הוא הוכחה חזקה וטובה, שסומכים עליה גם בדיני נפשות.

אם רוב הוא ראיה טובה בדיני נפשות, מדוע הוא אינו ראיה טובה בדיני ממונות? תשובת בעלי התוספות היא שרוב הוא ראיה טובה גם בדיני ממונות, אלא שהרוב המוזכר בסוגייתנו - 'שרובא דאנשי לרדיא הוא זבני', רוב האנשים רוכשים שור לחרישה - הוא רוב פחות חזק מאלה הנזכרים בסוגיה בסנהדרין ולכן סומכים עליהם גם בדיני נפשות.

3. **מה הדבר המיוחד 'ברובא לרדיא' שהוא נחשב רוב פחות חזק?**

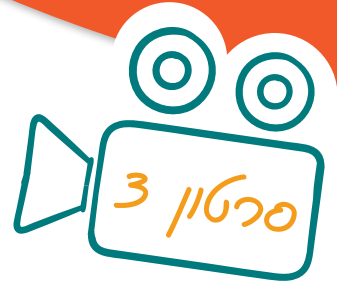
מקור 3 | על מה מבוסס הרוב? טבע/רצונות

שב שמעתתא שמעתתא ד פרק ו

ובזה נחא דברי תוסי דרובא לרדיא לא חשיב כהנך רובא, והיינו משום דרובא לרדיא תליא בדעת וברצון בני אדם ופעמים שאדם רוצה לקנות לשחיטה, ורוב כזה נמי רוב מעליא הוא, אלא כיון דאינו כמו שאר רובא סבירא ליה לשמואל דהני מילי באיסורא אבל בממונא לא מהני רוב כהאי, אבל בשאר רובא דהוא בחיוב וטבע גם בממונא מהני:

4. יש הבדל בין רוב התלוי ברצון בין אדם לרוב התלוי בטבע- מה ההבדל ?

5. האם הרוב עליו מבסס איתמר את טענתו הוא רוב התלוי בטבע או רוב התלוי ברצון?

יותם נסע על אופניו ולפתע נתקל בזוג אופניים שהיה מונח בצד המדרכה. כתוצאה מן ההתנגשות יותם איבד שליטה, אופניו הסתבכו בזוג האופניים שהיה מונח על השביל, הוא נפל מהאופניים ושיניו הוטחו בזוג האופניים השני.

יותם החליט לתבוע את בעל האופנים, והוא דורש ממנו פיצוי בסך 5,000 ₪ על הנזקים שנגרמו לשיניו, ופיצוי נוסף בסך 2,500 ₪ על הנזק שנגרם לאופניים. מנגד, בעל האופניים דורש מיותם לפצות אותו על הנזק שנגרם לאופניו, בסך 2,000 ₪.

מה הדין במקרה זה?

יותם יטען: האופנים הונחו בצד המדרכה, ולא במקום מסודר לחניית אופניים זוהי תקלה ברה"ר, ומי שגרם לה חייב לשלם על הנזקים שנגרמו לו.

בעל האופנים יטען – היה על יותם להתבונן לאן הוא נוסע. האופניים לא חסמו את המעבר, אלא היו מונחות בצד המדרכה בצורה מסודרת. יותם לא נהג בזהירות וגרם נזק לאופניים שלו, ועל כן עליו לפצותו.

פתיחה

כאשר אדם מניח תקלה ברשות הרבים, הוא עלול לגרום לנזקי רכוש (אופניים שנשברים, מכונית שנשרטת) ולנזקי גוף (חבלות בחלקים שונים בגוף). בסוגיה זו נלמד את דיני הנזיקין של תקלות ברשות הרבים

מקורות: ב"ק כז. משנה, ערוך השולחן חו"מ תיב-ה

מקור 1 | תקלה ברשות הרבים מי ישלם על הנזק?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כז עמוד א
המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור, ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו.

במשנה שלפנינו מתוארים שני מקרים:

1. **מהו הנזק אשר נגרם בכל מקרה?**

2. **מה הדין בכל אחד מן המקרים?**

לאחר שתענו על השאלות, נסו להתאים את המקרה של יותם לדין המשנה. האם תוכלו לומר מה יהיה הדין אילו היינו פוסקים לפי המשנה בלבד?

מקור 2 | על אלו נזקים משלמים?

ערוך השולחן חושן משפט סימן תיב סעיף ה

ודע דמניח את הכד ברה"ר יש לזה דין בור ואינו חייב על נזקי כלים לפיכך אם האדם נשא שק קמח ונתקל בהכד ונפזרה הקמח או עגלה נתקלה בהכד ונשבר האופן וכיוצא בזה נזקין שלא באדם ובהמה פטור המניח מגזירת התורה שפטרה בור על כלים וכן כל מין תקלה שברה"ר יש לזה דין בור:

ערוך השולחן במקור שלפנינו מתאר שני סוגים של נזקים שנגרמו כתוצאה מהתנגשות בתקלה ברשות הרבים. במקרה הראשון מדובר על הולך רגל שסחב שק קמח, נתקל בכד ושק הקמח שלו התפזר; במקרה השני מדובר על עגלה שנתקלה בכד ונשבר 'האופן' שלה – כלומר, הגלגל.

3. **לפני דברי ערוה"ש, האם יותם יכול לתבוע על הנזק שנגרם לאופניו?**

האם ניתן לחייב 'אדם' בזנקי כלים בבור ?

מן הדין החופר בור וגורם נזק לכלים, ובכלל זה לרכב שנפל לבור - פטור מתשלום. בימינו בעקבות שינוי הנסיבות, בית הדין רואה לעצמו חובה לדאוג לכך שלא תהא זו פריצה המאפשרת לאדם לנהוג ברשלנות, בלא לשלם פיצוי. ישנה אפשרות לדאוג לכך דרך הסכמת הצדדים שבית הדין יוכל גם לפשר ביניהם.

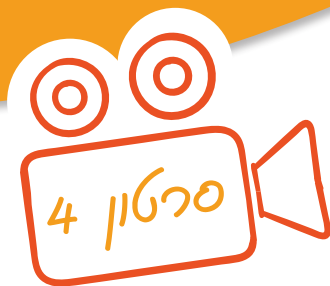
בין האחרונים נטושה מחלוקת האם במקרה של נזק לכלים בבור, המזיק חייב בדיני שמים, או שהוא פטור לחלוטין. ישנה גישה שמבחינה בין אדם שחפר בור, ולכן יתחייב בדיני שמים, לבין אדם שממונו הזיק מבלי שעשה מעשה, ויהיה פטור מפילו בדיני שמים.

כמו כן, יש מחלוקת האם חיוב בדיני שמים הוא חיוב ממוני שבית הדין אינו אוכף אותו, או שמדובר בחובה מוסרית בלבד.

על פי גישתו של הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, בסמכות בית הדין לקבוע פשרה שבה מי שהתחייב בדיני שמים, יחויב ממון כדי להיפטור מעונש שמים. זאת, גם אם מדובר בחיוב מוסרי ולא בחיוב ממוני.

לאור זאת, במסגרת הפשרה רשאי בית הדין לחייב ממון מי שחפר בור וגרם נזק לרכוש, כדי לפטור אותו מעונש שמים, בהתאם לנסיבות המקרה.

(הרב חיים בלוך | אמונת עתיד 98 (תשע"ג), עמ' 121-127)

אדון מימון החנה את מכוניתו בכניסה לחניון צר והשאיר מעבר מאוד צר לכלי רכב. שמוליק יצא מהחניה במהירות ופגע בפנס הקדמי של רכבו של מימון.

שמוליק טוען שהוא בסה"כ נהג בצורה זהירה ולא פרועה. מאחר שאדון מימון חסם את הכניסה, עליו לספוג את הנזק.

מימון מנגד טוען שאמנם המעבר היה צר, אך אילו שמוליק היה מאט - היה בידו לצאת ללא פגע.

מי צודק?

בתיחה

בלימוד שלפניכם, נעסוק בשאלה באיזו מידה מותר לאדם לעשות דין לעצמו כאשר חברו חוסם לו את דרך הגישה. נעמיק את הדיון בדברי רב שפסק כי אדם שממלא רה"ר בחביות יש לחברו זכות לשוברם כדי לפנות לו את הדרך.

מקורות

ב"ק כח. ת"ש המניח את הכד. רישא נתקל. שו"ע חו"מ תיב סעיף ב, ערוה"ש שם ד.

מקור 1 | האם אדם רשאי להזיק לדברים המפריעים לו בדרכו?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כח עמוד א
ת"ש: המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור;
טעמא דנתקל בה, הא שברה - חייב!
אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין אפי' שברה.

במהלך לימוד הגמ' שימו לב לשאלות הבאות:

בקטע הגמרא שלפנינו ישנה מח' בין האמוראים.

1. לדעת הגמרא - אם אדם במהלך הליכתו ברשות הרבים שבר חפץ הוא __ , ואם הוא נתקל הדין שהוא __ .
2. לדעת רב זביד - אם אותו אדם __ או __ הדין שהוא __
3. האם שמוליק שיצא מן החנייה במהירות והתנגש בפנס של מימון נחשב 'נתקל' או 'שובר'?

מקור 2 | להלכה מתי ניתן להזיק לחפצים החוסמים את הדרך ?

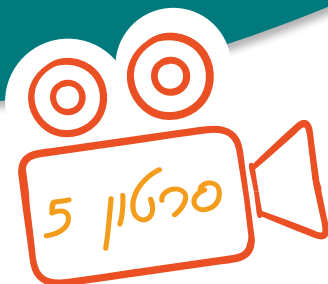
שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן תיב סעיף ב
ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור, אפילו שברו בידים פטור.

4. האם המקרה של שמוליק דומה למקרה הנזכר בשו"ע?
5. האם פסיקת השו"ע מסייעת לשמוליק בטענתו?

מקור 3 | לא כל חסימה מצדיקה שבירה

ערוך השולחן חושן משפט סימן תיב סעיף ד
יראה לי מלשון רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ב' דשני דינים יש בממלא כל הדרך דאם מילא ממש עד שא"א לעבור אפילו שיבר בידים פטור ובמילא הדרך ובדוחק יש מקום לעבור אם שיבר בידים חייב ואם נתקל ושיבר פטור דא"צ להטריח ולהתבונן ולילך במקום דחוק לענין שיתחייב כשנשברו ע"י כשלוננו בהם

6. קראו את דברי בעל ערוך השולחן, ערוך השולחן מבחין בין שני מצבים של חסימה, מהם?
7. האם שמוליק נהג כשורה לדעת ערוך השולחן?

יהודה נהנה להציק לאסף. בכל יום, בשיעור האחרון, יהודה מחביא לאסף את הילקוט, וכשנשמע הצלצול וכל התלמידים רצים להסעה - אסף לא מוצא את הילקוט ומפספס את ההסעה. אסף רוצה לשים קץ להצקות של יהודה, הוא אינו מעוניין לפנות למנהל בית הספר כי הוא יודע שאם יעשה זאת, יהודה עלול להיות מושעה מבית הספר.

מה עשה אסף? בשיעור האחרון הניח אסף את התיק שלו במסדרון מחוץ לכיתה, וחיבור לתיק חוט דיג שקוף המחובר לפחית מים. כשיהודה לקח את התיק כדי להחביאו, פחית המים נשפכה עליו ויהודה נרטב כולו.

האם מותר היה לאסף לפעול כנגד יהודה?

אם יהודה ניזוק מהתעלול של אסף - למשל: הפלאפון שלו נרטב מן המים והתקלקל - האם אסף חייב לפצות אותו על הנזק?

פתיחה

האם ניתן להפעיל את הכלל עביד איניש דינה לנפשיה לצורך הפעלת מלכודת על אדם המזיק? כדי לענות על שאלה זו נעיין בדברי הגמ' בק כז. ופסיקת הרמב"ם בהלכות סנהדרין ב-יב, ובתשובת המהרש"ם שעסק בשאלה דומה לגבי נזקי בעלי חיים.

מקור 1- באילו מקרים רשאי אדם לעשות דין לעצמו ?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כז עמוד ב
היכא דאיכא פסידא - כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה,
כי פליגי - היכא דליכא פסידא,
רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא;
ר"נ אמר: עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דבדין עביד לא טרח

במקור שלפנינו מביאה את הגמרא את מח' רב נחמן ורב יהודה בשאלה מתי מותר לאדם

לעשות דין לנפשו.

1. באיזה מקרה לכל השיטות מותר לאדם לעשות דין לעצמו?
2. באיזה מקרה קיימת מחלוקת ומה טעמו של כל אחד מהצדדים?
3. כיצד ניתן להגדיר את המקרה של אסף בסיפור שלנו?

מקור 2 | מדוע אדם רשאי לעשות דין לעצמו ?

סנהדרין ב-יב

יש לאדם לעשות דין לעצמו אם יש בידו כח הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין, אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אילו נתאחר ובא לבית דין, לפיכך אם קבל עליו בעל דינו והביאו לבית דין ודרשו ומצאו שעשה כהלכה ודין אמת דן לעצמו אין סותרין את דינו

4. לדעת הרמב"ם במקור זה, מדוע אדם רשאי לעשות דין לעצמו?
5. האם הרמב"ם היה מרשה לאסף לעשות את התרגיל עם פחית המים?

מקור 3 | האם מותר לאדם להניח מלכדות בשטחו הפרטי למניעת נזקים?

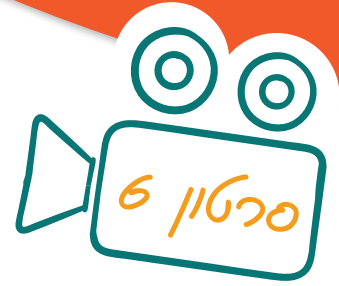
שו"ת מהרש"ם חלק ד סימן קמ"א

בדבר שאלתו אם מותר עפ"י דתוה"ק (לולא 'דינא דמלכותא דינא') לפזר בתוך שדהו סם המות לבהמות בכדי שיוזקו וימותו בהמות אחרים שרגילים לילך ולהזיק בתוך שדהו אחרי שהתרה בבעליהם...
אין בידי להקל כיון דאפשר בענין אחר.

- במקרה שלפנינו עוסק המהרש"ם במי שהניח בשטחו רעל למניעת חדירה של בעלי חיים.
6. מה ניתן ללמוד מתשובת המהרש"ם לענייננו? האם אדם יכול לשים מלכודת לחברו המציק לו ולטעון 'עביד איניש דינא לנפשי'?

מקורות /הרחבה

שימו לב: בדברי המהרש"ם מופיעים סוגריים - שכל תשובתו היא ללא התחשבות בכלל 'דינא דמלכותא דינא'. כלומר, כאשר אדם רוצה לעשות דין לעצמו אבל כנגדו יש חוק מדינה - האם הוא יכול לעשות דין לעצמו?

במהלך ריצת בוקר, סטיב הותקף על ידי גנב. סטיב הוא בוגר קורס לוט"ר (לוחמה בטרור), וכך הוא השיב לגנב כהוגן, הדפו באגרוף לפניו ושבר מחצית משיניו.

לאחר מספר שבועות הגיש הגנב תביעה נגד סטיב על גרימת נזק בסך 100,000 ש"ח (הגנב היה צריך השתלה ושיקום של מספר שיניים). לטענתו סטיב לא היה צריך לתת לו אגרוף לפרצוף, אלא לנטרל אותו בצורה זהירה יותר.

סטיב מצדו טוען שהוא הופתע מרצונו של הגנב לתקוף אותו. לדבריו, הוא לא התכוון לרסק לגנב את השיניים אלא רק להלום בו, אך הגנב הסיט את ראשו וכך נגרם הנזק.

פתיחה

למדנו בשיעור כי כאשר אדם צריך למנוע נזק הנגרם לממונו, הוא רשאי לעשות דין לעצמו ולהכות את המזיק. מהו הדין כאשר המזיק מאיים על האדם? כיצד עליו לפעול?

מקור 1 | האם אדם רשאי להכות את חברו כשזה עלול להזיקו ?

שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכא סעיף ו
בכל מקום שחובל בחבירו בכוונה חייב בהי דברים, אפילו נכנס חבירו לרשותו שלא ברשות, וחבל בו והוציאו, חייב; דנהי שיש לו רשות להוציאו, אין לו רשות לחבול בו. אבל אם הוא מסרב בו ואינו רוצה לצאת, י"א שיש לו רשות אפילו לחבול בו כדי להוציאו

1. מתי מותר לאדם להכות את חברו כדי למנוע נזק? מהי המגבלה שמטיל השו"ע על האדם?

מקור 2 | כאשר המזיק ניזוק מהפעלת הכוח נגדו, האם צריך לשלם ?

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ד סעיף א

יכול אדם לעשות דין לעצמו; אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו; ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחנו, (אם לא יוכל להציל בענין אחר) (טור), אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין.

2. מתי מותר לחבול באדם שפולש לנכס?

3. אם הפולש דורש פיצויים, האם צריך לשלם לו?

4. האם קיימת סתירה בין הוראת השו"ע בסעיף שלפנינו לבין ההוראה בחו"מ סימן ד?

מקור 3 | מהי מידת הפעלת הכוח המותרת כנגד מזיקים?

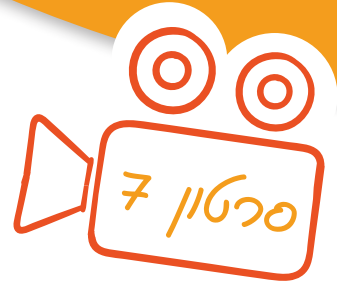
אמרי בינה דיני דיינים סימן ט
וכל עניני עול שעושה לחבירו בדיני ממונות או גזילה או היזק הוי ג"כ דין שמים להצילו מעבירה בזה יש לו רשות אף להכותו להפרישו מאיסורא בטרם שיעבור ובה יש רשות לכל אדם וא"צ ב"ד והוי כשליח ב"ד:

5. האם לאור דברי האמרי בינה, סטיב פעל כראוי ?

מקורות /הרחבה

דרך נוספת ליישוב הסתירה בין פסיקת השו"ע בסימן ד' שבו הוא מתיר לאדם להכות את חברו מכח עבד איניש דיניה לנפשיה לבין פסקתו בסימן תכ"א, ניתן למצוא אצל בעל הנתיבות משפט:

נתיבות המשפט ביאורים סימן ד ס"ק א
אבל לענין לכתחילה שפיר פסקו הרמב"ם והשו"ע בסימן תכ"א דאסור, דמהיכי תיתי יסמוך עצמו אאומדנא שלא לעבור אלאו ולהכות רעהו להיות רשע, הא ליכא שום חשש פסידא.

הטרור החקלאי הגיע לשדהו של מימון, אבל הפעם הצליח מימון לתפוס את הגנבים ברגע האמת. הוא כיוון את פנסי רכבו לעברם וקרא להם להסתלק מן השטח. הגנבים שמו לב שמדובר באדם מבוגר והתקרבו אליו. מימון נבהל ויצא מן הרכב, והגנבים שלפו לעומתו את אקדחיהם. בצר לו, מימון צעק לגנבים: "אל תירו בי! יש ברכב קורקינט חשמלי יקר - קחו אותו ולכו". אחד הגנבים לקח מהרכב את הקורקינט החשמלי שהיה בו, והגנבים הסתלקו מהמקום.

הקורקינט שהיה ברכבו של מימון - לא היה שייך לו, אלא לאיתמר. האם מימון חייב לפצות את איתמר על גניבת הקורקינט?

בתיחה

הסוגייה שלפנינו עוסקת בשאלה האם מותר לאדם להציל את עצמו בממון חברו, נלמד את הסוגיה ב"ק ס: ומחלוקת הראשונים בשאלה האם מותר לאדם לתת חפץ של חברו כדי להציל את עצמו מגנבים.

מקור 1 | האם מותר לאדם להציל את עצמו בממון חברו

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב
ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער, ויבקעו שלשת הגבורים במחנה
פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגוי] - מאי קא מיבעיא ליה?
רב הונא אמר: גדישים דשעורים דישאל הוה דהו מטמרי פלשתים בהו, וקא מיבעיא ליה:
מהו להציל עצמו בממון חברו?
שלחו ליה: אסור להציל עצמו בממון חברו, אבל אתה מלך אתה, [ומלך] פורץ לעשות לו
דרך ואין מוחין בידו.

בגמרא שלפנינו מסופר מעשה המופיע בספר דברי הימים [א יא ג]. באחת ממלחמותיו

של דוד בפלשתים, התחבאו הפלשתים בתוך שדה שעורים - 'גדיש של שעורים'. אנשי דוד הציעו להבעיר את שדה השעורים כדי להבריח את הפלשתים, ודוד החליט להפנות את השאלה ההלכתית לסנהדרין: האם מותר לשרוף את שדות השעורים השייכים לאדם אחר בשביל להבריח את פלשתים?

1. מה הכלל שקבעו אנשי הסנהדרין לדוד ?

2. האם לאור כלל זה מימון פעל בצורה נכונה?

מקור 2 | האם כאשר הגנב מאיים על האדם ומוכן לשחררו תמורת חפץ מסוים, הוא יצטרך לשלם על החפץ לבעליו?

ש"ך חושן משפט סימן שפ"ח ס"ק כד
והעליתי דדוקא אם אנסוהו על ממון סתם אז אף שאנסוהו להביא חייב כשנשא ונתן ביד דזה מיקרי מציל עצמו בממון חברו ודמי לנרדף ששבר הכלים לעיל סי' ש"פ ס"ג
משא"כ הכא שאנסוהו להביא ממון פלוני א"כ האונס הוא מתחלה על אותו הפלוני ואין זה נקרא מציל עצמו בממון חברו אלא שמוכרח לעשות כמו שאומר לו האנס ואם לא יעשה כן נמצא יציל הוא ממון חברו בנפשו ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש

בקטע שלפניכם מחלק הש"ך בין שני מצבים שונים:

מצב א - 'ממון סתם' - הגנב מאיים על האדם וכדי להסיר את האיום האדם מוסר לו חפץ של חברו.

מצב ב' - 'ממון פלוני' - הגנב מאיים על האדם ואומר לו שאם יביא לו את החפץ של חברו, הוא יעזוב אותו לנפשו.

3. מה הדין בכל אחד מן המצבים ?

4. המקרה של מימון דומה למצב א' או למצב ב' ?

מקורות /הרחבה

השאלה האם אדם רשאי להציל את עצמו בממון חברו היא שאלה תמוהה. הרי אנו יודעים כי קיימת חובה על כל יהודי להציל את זלותו מדין לא תעמוד על דם רעך, א"כ מדוע בשעת סכנה לא יכול אדם להשתמש בממון חברו כדי להציל את עצמו ולטעון שהוא עושה זאת מכח דין 'לא תעמוד על דם רעך'?

ראב"ד שטמ"ק ב"ק

מה שאדם חייב להציל חברו בממונו, הני מילי בפניו, אבל שלא בפניו לא נתחייב ממונו בכך. ואפילו בפניו נמי, לא שיפסיד זה ממונו, אלא שישלם פסידתו.

more & אשור

